

diği anlaşılmaktadır (bk. Kerâmet Ra'nâ Hüseyinî, s. 646-650). Muhammed Ali es-Sâbüni ve Sâlih Ahmed Rızâ'nın birlikte yaptıkları ihtisar çalışması ise *Muhtâşaru Tefsiri'î-Taberî* adıyla iki cilt olarak basılmıştır (Beirut 1403/1983).

Câmi' u'l-beyân J. Cooper tarafından giriş ve notlar ilâvesiyle İngilizce'ye de muhtasar olarak tercüme edilmiştir. W. F. Madelung ve A. Jones tarafından *The Commentary on the Qur'an, Being an Abridged Translation of Jami' al-Bayan 'an ta'wil al-Qur'an* adıyla neşredilmekte olan bu tercüme, *Câmi' u'l-beyân*'ın Ahmed Muhammed Şâkir ve Mahmûd Muhammed Şâkir baskısına dayanılarak yapılmış, Kur'an âyetlerinin tercümesinde genellikle Arbery, bazan da M. Pickthall'ın İngilizce Kur'an tercüme-leri esas alınmıştır. Tamamı beş cilt olarak planlanan bu çalışmanın Bakara süresininin 103. âyetine kadar gelen birinci cildi yayımlanmıştır (Oxford 1987). *Câmi' u'l-beyân*'ın Pierre Godé tarafından yapılan ve ilk cildi Paris'te 1983 yılında basılan muhtasar Fransızca tercümesininin de (*Commentaire du Coran, Abrégé, traduit et annoté*) şimdikiye kadar üç cildi basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Dâvûd, "İlm", 5; Tirmizî, "Tefsîr", 1; Taberî, *Câmi' u'l-beyân*; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 291-293; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, II, 162-168; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazâm*, VI, 170; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XVIII, 40-94; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, III, 89-90; Zehebî, *Tezki-retü'l-huffâz*, II, 710-716; a.m.f., *Mzânü'l-i'tidâl*, III, 498-499; İbnü'l-Cezerî, *Çâyetü'n-nihâye*, II, 106-108; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mzân*, V, 100-103; Süyûtî, *el-İtkân*, IV, 212; *Keşfü'z-zunûn*, I, 437; Mustafa b. Muhammed el-Bâbî el-Halebî, *Fihrist*, Kahire 1321, s. 2; Serkis, *Mu'cem*, II, 1231; Brockelmann, *GAL*, I, 149; *Suppl.*, I, 217; Sezgin, *GAS*, I, 323-328; E. Montet, *Le Coran (Introduction)*, Paris 1949, s. 59; I. Goldziher, *Mezâhibü't-tefsiri'l-İslâmî* (trc. Abdülhalim Neccâr), Kahire 1374/1955, s. 107-120; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrîn*, Kahire 1381/1961-62, I, 205-224; Ahmed Muhammed el-Hüfî, *et-Taberî*, Kahire 1390/1970, s. 85-172; Bilmen, *Tefsîr Tarihi*, I, 363-368; M. Abdülhalim Mahmûd, *Menâhicü'l-müfessîrîn*, Kahire 1978, s. 39-46; *Ma'a'l-Mektebe*, s. 372-374; Kerâmet Ra'nâ Hüseyinî, "Nüs-ħa-i Kühen ez Terceme-i Tefsîr-i Taberî", *Yağmat*, XX/12, Tahrân 1346 hş., s. 646-650; Muhammed Abdülğani Hasan, "Ahdüşü mâ nü-şire fi'l-mahtûâtü'l-'Arabîyye", *Mecelletü'l-Kitâbi'l-'Arabî/Arabic Book Journal*, sy. 53, Kahire 1971, s. 5; Ahmed Hattâb el-Ömer, "et-Taberî en-Nahvî el-Küfî min hilâli tefsîrih", *Âdâbü'r-râfidîn*, IX, Musul 1978, s. 235-263; Fikret İşıltan "Taberî", *İA*, XI, 595.

CÂMIU BEYÂN'I-İLM

(جامع بيان العلم)

İbn Abdülber en-Nemerî el-Kurtubî'nin
(ö. 463/1071)
ilim, ilim tahsili ve
eğitim öğretim konularına dair
rivayetleri toplayan eseri.

Tam adı *Câmi' u beyânî'l-'ilm ve fâzlihî ve mâ yenbağî fi rivâyetihî ve ħamlihî*'dir. Müellif mukaddimesinde belirttiğine göre kendisinden, ilmin mâna ve ehemmiyeti, ilim yolunda sarfedilen çabaların değeri, tartışmanın ilmiliği, Allah'ın dini hakkında bilmeden konuşmanın uygun olmadığı, delilsiz hüküm vermenin haram olduğu, tartışmanın âdâbı, taklidin câiz görüleni ve haram olanı gibi konularda bir kitap yazması istenmiş, o da öncelikle ilim öğrenmenin âdâbını inceleyerek bu eseri ni kaleme almıştır.

Bir mukaddimeden sonra altmış dokuz bab ve on bir faslın yer aldığı eserde her ne kadar temel konular ana başlık halinde gösterilmemişse de müellifin bazan "câmi" başlığı altında zikrettiği belli başlı bölümler şunlardır: İlimin her müslümana farz oluşu, ilmin ve âlimin fazileti, ilim tahsilinde dikkat edilmesi gereken noktalar, ilmi yayma, eğitim ve öğretimde hoca ve talebenin dikkat etmesi gereken prensipler, ilimle amel etme, ulemânın ihtilâflarında dikkate alınacak hususlar. *Câmi' u beyânî'l-'ilm*'de Hz. Peygamber başta olmak üzere ashap, tâbiîn ve daha sonraki İslâm büyüklerinin ilim, ilim tahsili, eğitim ve öğretim konuları etrafındaki tavsiye ve tecrübeleri senedleriyle birlikte tesbit edilmiştir.

İlim konusu öteden beri gerek hadis kitaplarının bir bölümü olarak gerekse müstakil eserler halinde işlenegelmıştır. Nitekim çeşitli hadis kitaplarında bu konu "Kitâbü'l-'İlm" başlığı altında ele alındığı gibi Ebü Hayseme Züheyr b. Harb tarafından *Kitâbü'l-'İlm* adıyla müstakil bir eserde de işlenmiştir (nşr. ve trc. Salih Tuğ, İstanbul 1984). Hatîb el-Bağdâdî de *Takvîdül-'ilm*, Şerefü aşĥâbi'l-ħadîş ve *el-Câmi' li-aĥlâkı'r-râvî* adlarını taşıyan üç eserinde bu konuları daha geniş bir şekilde ele almıştır. Bu dönemde eserlerin bölüm başlıklarında ve ayrıca kitap isimleri arasında geçen "ilim" kelimesinin genellikle "hadis" mânâsında kullanıldığı dikkati çekmektedir. Yine bu eserlerde "er-rihle fi tale-

bi'l-'ilm" ifadesi, genel anlamda yapılan ilim yolculuklarından ziyade hadis tahsil etmek maksadıyla yapılan seyahatler için kullanılmıştır.

Ahmed b. Ömer el-Mahmesânî el-Beyrûtî tarafından önce *Muhtâşaru Câmi' i beyânî'l-'ilm* adıyla senedleri zikredilmeksizin (Kahire 1320), daha sonra da senedleriyle birlikte (I-II, Kahire 1346, 1368) yayımlanan eserin başka neşirleri de vardır (I-II, Kahire 1388/1968 [nşr. Abdurrahman Muhammed Osman]; I-II, Kahire 1978 [nşr. Abdülkerîm el-Hatîb]; I-II, Beirut, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdülber, *Câmi' u beyânî'l-'ilm*, Kahire 1368/1948; Serkis, *Mu'cem*, I, 159-160; II, 1702.

CÂMI'U'L-ELHÂN

(جامع الالحان)

Abdülkâdir-i Merâğî'nin
(ö. 838/1435)

mûsiki nazariyatına dair temel eseri.

Hepsi mûsiki konusunda altı eseri bulunan Abdülkâdir-i Merâğî kitaplarını, H. G. Farmer'in bildirdiğine göre, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı (Or., nr. 1175) Türkçe *Kitâbü'l-Edvâr* dışında (*İA*, I, 84) dönemin ilim dili olan Farsça ile yazmıştır. Ancak bu eser incelendiğinde Merâğî'nin diğer kitaplarından tamamen farklı bir üslup ve muhteva ile karşılaşmakta, bu da kitabın Merâğî'ye ait olduğu görüşünü oldukça zayıflatmaktadır. Gittikçe olgunlaşmak üzere birbirlerini tamamlayan bu eserlerin en meşhurları *Câmi' u'l-elhân* ve *Maĥâşîdül-elhân* olup *Maĥâşîdül-elhân* diğerlerinin özeti sayılabilir.

Merâğî, mûsiki nazariyatının en değerli eserleri arasında yer alan *Câmi' u'l-elhân*'ı 1405 yılında Semerkant'ta yazmış ve oğlu Nüreddin Abdurrahman'a ithaf etmiştir. Eser yazıldıktan sekiz yıl sonra müellif tarafından yeniden gözden geçirilerek bazı ilâvelerle 1415'te Timurlular Devleti'nin üçüncü hükümdarı Sultan Şâhrûh'a, 1418'de de onun oğlu Gıyâseddin Baysungur'a ayrı ayrı ithaflarla sunulmuştur.

Eser bir mukaddime, on iki bab ve bir hâtîmeden oluşmaktadır. Müellifin, küçük yaşta çeşitli ilimler tahsil ettikten sonra mûsikiye yöneldiğini, kendisinden önce bu konuda yapılan çalışmaları inceleyerek bilgisini ilerlettiğini, eserini oğulları Nüreddin Abdurrahman ve Ni-